

HET GEZIN ALS SLEUTEL VOOR DE ONTWIKKELING VAN TAAL/ SAMEN MET NETWERKPARTNERS OP WEG NAAR EEN GEZINSGERICHTE AANPAK TAALVAARDIGHEID

Mei 2022

01. INLEIDING/

02. TAALONTWIKKELING/ EN DE INVLOED VAN OUDERS

Casus uit de praktijk

Samen lezen verbetert de taalvaardigheid en vergroot het taalplezier

03. WAT IS GEZINSGERICHT WERKEN/ RONDOM 'DE KRACHT VAN TAAL'?

Casus uit de praktijk

Taalvaardigheid verbeteren binnen een vertrouwde thuisomgeving

04. INTERN PROCES/ OM TOT DEZE AANPAK TE KOMEN

Casus uit de praktijk

Het is nooit te laat om te leren

05. NETWERKSAMENWERKING/ MET PARTNERS

06. TOT SLOT/

Veel ouders die zelf moeite hebben met taal, vinden het lastig om hun kind te helpen op dit vlak.

Voor je ligt de beschrijving gezinsgericht werken. Een nieuwe manier van werken die we bij SCHUNCK Bibliotheek de afgelopen tijd ontwikkelden. We zijn enthousiast over deze aanpak omdat we zien dat het lukt om laagtaalvaardige gezinnen daadwerkelijk te helpen bij hun taalontwikkeling. We stimuleren een taalrijke (thuis)omgeving, werken aan leesbevordering en leesplezier. Dit gunnen we zoveel mogelijk gezinnen. Daarom willen we met deze beschrijving andere organisaties inspireren en praktisch ondersteunen om ook met een gezinsgerichte werkwijze aan de slag te gaan.

Gezinsgericht werken is een visie én een werkwijze waarbij het gaat om het verbinden van taalondersteuningsvraagstukken van ouder en kind. We weten namelijk dat je taalvaardigheid vooral bevordert als je het hele gezin betreft¹. Wanneer ouders hun kinderen al op heel jonge leeftijd stimuleren bij de taalontwikkeling, helpt dat het kind om meer te lezen en leesvaardiger te zijn. Hierdoor presteren ze beter op school en ontwikkelen ze basisvaardigheden die een positieve invloed hebben op bijna alle leefgebieden: gezondheid, onderwijs, werk, financiën en op sociaal gebied. Daarom is het essentieel om zo vroeg mogelijk te investeren in taalontwikkeling.

Dit is extra belangrijk in een gemeente als Heerlen met veel laagtaalvaardige inwoners: het percentage laaggeletterden ligt hier gemiddeld op 16% versus 12% landelijk². Een gezinsgerichte werkwijze is belangrijk om de intergenerationele overdracht van laagtaalvaardigheid te doorbreken. Cijfers³ laten immers zien dat kinderen van laagtaalvaardige ouders een grotere kans hebben om zelf uitdagingen op het gebied van taal te gaan ervaren. Veel ouders die zelf moeite hebben met taal, vinden het lastig om hun kind te helpen op dit vlak.

- ¹ Het gezin als sleutel in aanpak laaggeletterdheid (hermienlankhorst.nl)
- ² geletterdheidinzicht.nl
- ³ Het gezin als sleutel in aanpak laaggeletterdheid (hermienlankhorst.nl)

01. INLEIDING/

De aanloop

In 2018 nam de gemeente Heerlen het initiatief voor het actieprogramma ‘Kansrijk van Start’⁴ met als doel het creëren van gelijke kansen in het leven van elk kind. SCHUNCK Bibliotheek werd vanaf de start als deelnemende partij betrokken. In de bijeenkomsten met de netwerkpartners rondom ‘Kansrijk van Start’ werd helder dat het belang van taal weliswaar erkend werd, maar dat potentiële netwerkpartners elkaar op dit gebied nog onvoldoende versterken. Alleen in gezamenlijkheid is het mogelijk de cirkel van laaggeletterdheid te doorbreken. Voor ons was het een logische stap om onze positie in de keten rondom taalvaardigheid te versterken. We positioneren ons steeds steviger in deze rol, onder meer door in samenwerking met netwerkpartners te streven naar een gezamenlijke ambitie rondom ‘De kracht van taal’.

De ontwikkelingen zorgden ervoor dat SCHUNCK Bibliotheek in 2020 startte met een eerste verkenning rondom het thema gezinsgericht werken onder leiding van de provinciale ondersteuningsinstelling Cubiss. Dit traject leidde tot het inzicht bij de medewerkers van de teams basisvaardigheden en taal- en leesbevordering dat de vaak onderbelichte rol van ouders in taalontwikkeling van kinderen essentieel is. Om in de toekomst gericht in te kunnen spelen op taalondersteuning voor gezinnen was een verdieping van de ingezette verkenning noodzakelijk. Dankzij aanvullende financiering van de gemeente Heerlen, Provincie Limburg en de Koninklijke Bibliotheek startten we in 2021 met de pilot ‘Gezinsgericht Werken’, onder leiding van een extern geworven projectleider.

Inmiddels ontwikkelt SCHUNCK Bibliotheek deze aanpak stapsgewijs tot een nieuwe werkwijze. De ervaringen die we hierbij tot nu toe hebben opgedaan delen we graag. Dit document is tot stand gekomen op basis van interviews en bijeenkomsten met betrokkenen vanuit zowel SCHUNCK Bibliotheek als verschillende netwerkpartners zoals Peuteropvang Heerlen en JENS, preventieve en ambulante jeugdhulp.

⁴ www.academischewerkplaatslimburg.nl/wp-content/uploads/Presentatie-Kansrijk-van-Start-definitieve-voor-website.pdf / www.sjpruut.nl

LEESWIJZER /

Dit document bevat allereerst een toelichting op taalontwikkeling en de invloed van ouders (➤ hoofdstuk 2). Vervolgens lichten we het gezinsgericht werken rondom ‘De kracht van taal’ toe (➤ hoofdstuk 3). Daarna gaan we in op het proces dat SCHUNCK Bibliotheek intern doorliep om tot de huidige aanpak te komen (➤ hoofdstuk 4). Aansluitend volgt een toelichting bij de netwerksamenwerking met partners (➤ hoofdstuk 5). Gaandeweg het document benoemen we de geleerde lessen, bedoeld voor degenen die meer willen weten over gezinsgericht werken of zelf een aanpak rondom taal willen ontwikkelen. Tot slot blikken we kort vooruit op hoe we onze ambitie in de toekomst verder vorm willen geven (➤ hoofdstuk 6).

THEORETISCH KADER /

Om te leren van de stappen die zijn genomen, gebruiken we het model van Common Eye⁵ over kansrijke samenwerking (zie ➤ visie op samenwerking). Waar van toepassing lichten we specifieke aspecten uit het model toe in theoretische kaders zodat je ziet hoe theorie en praktijk samenkomen. Deze kaders zijn te herkennen aan deze kleurstelling én asterisk.

⁵ Kaats, E & Opheij, W. (2012). Leren samenwerken tussen organisaties. Deventer: Kluwer

02.

TAALONTWIKKELING EN DE INVLOED VAN OUDERS

Voldoende taalvaardigheid is een cruciale voorwaarde voor zelfredzaamheid en draagt bij aan gelijke kansen op latere leeftijd. Ouders hebben de grootste invloed op de taalontwikkeling van kinderen. Veel ouders hebben echter, vooral wanneer ze zelf moeite hebben met taal, niet de vaardigheden om deze ontwikkeling te stimuleren. Sterker nog: veel ouders zijn zich niet bewust van hun enorme invloed, terwijl zij in positieve én negatieve zin het verschil kunnen maken⁶.

De belangrijkste fase voor de spraak- en taalontwikkeling van een kind ligt tussen de 0 en de 6 à 7 jaar. In deze periode is een kind het meest taalgevoelig en hebben kinderen een bijzonder vermogen om taal te leren. Dit wordt ook wel de kritische taalperiode genoemd. Tijdens deze jaren worden in de hersenen verschillende functionele systemen gebouwd die samen het basissysteem voor taal vormen. Als dit basissysteem op de leeftijd van ongeveer 7 jaar niet goed is ontwikkeld of onvoldoende is gestimuleerd, is dat vrijwel onomkeerbaar. Een achterstand is dan nauwelijks tot niet meer in te halen⁷.

⁶ Lankhorst, H. (2019, 22 januari). Gezin als sleutel in aanpak laaggeletterdheid. Bibliotheekblad.

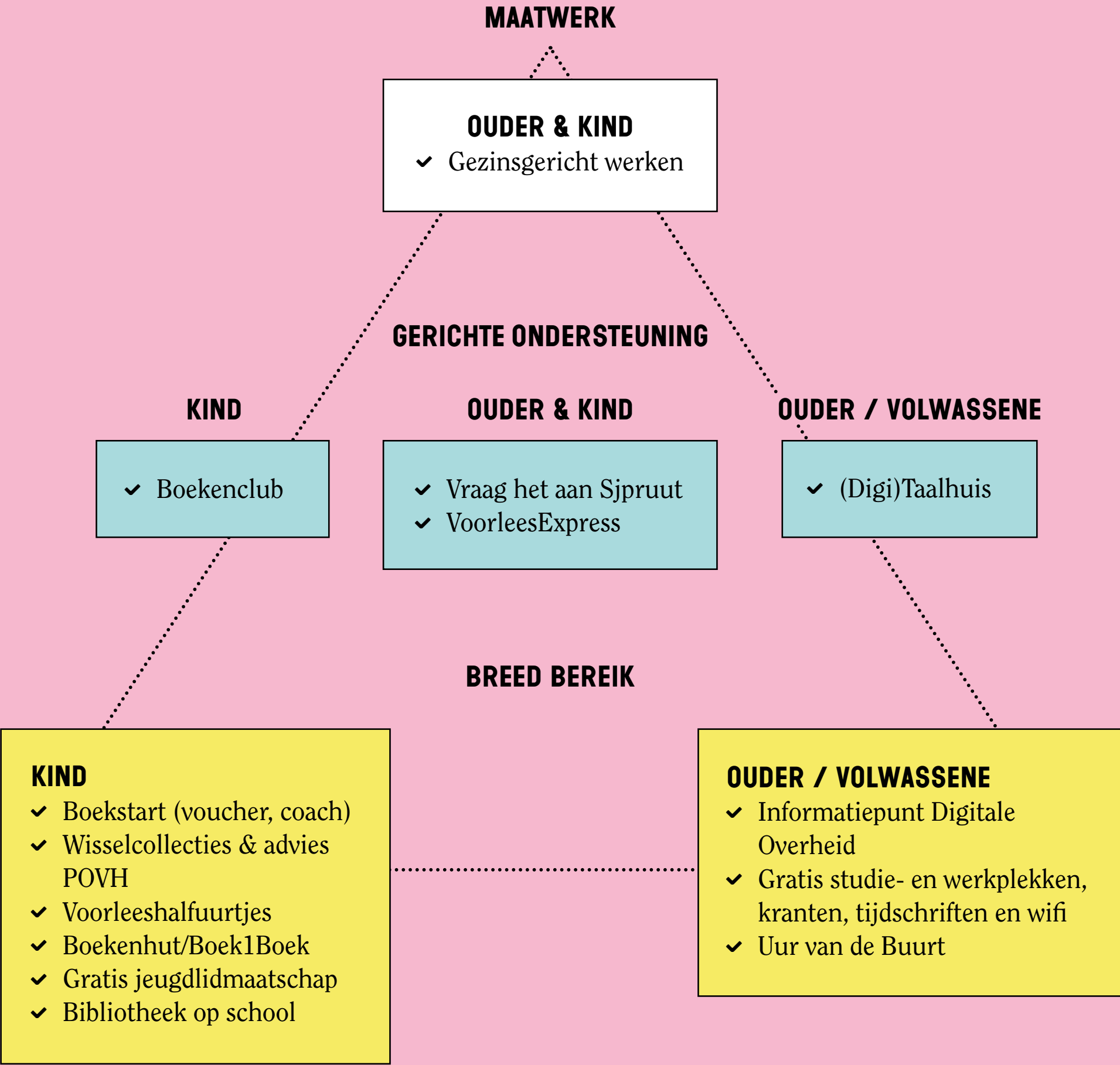
⁷ Sanders, B. (2020) Spraak- taalontwikkeling van de peuter en kleuter. Geraadpleegd op 28 april 2022, www.smartonderwijs.nl/uploads/9/4/6/7/9467353/spraak-taalontwikkeling_tot_7_jaar.pdf

Het verbeteren van de taalvaardigheid vraagt om samenwerking van verschillende ketenpartners die een bijdrage kunnen leveren aan een goede taalontwikkeling van de inwoners van Heerlen. De bibliotheek is hierbij een plek én partner die laagdrempelig en met specifieke interventies een belangrijke bijdrage kan leveren. De bibliotheek is voor veel gezinnen een vertrouwde en plezierige plek om naartoe te gaan en initiatieven zoals ‘BoekStart’ helpen bij het op jonge leeftijd aantrekkelijk maken van de bibliotheek. De inzet van de bibliotheek richtte zich met interventies reeds op diverse taalniveaus en doelgroepen, maar werd voornamelijk afzonderlijk aangeboden per leeftijdsgroep; een interventie of aanbod richtte zich op het kind óf op de volwassene.

Figuur 1 Taal voor iedereen ➤

De veelzijdigheid van de rol van de bibliotheek en de interventies die de bibliotheek tot haar beschikking heeft, is niet bij iedereen bekend. De figuur hierboven brengt de verschillende interventies in beeld en laat bovendien zien wat de reikwijdte is van de mogelijkheden. Onderin de piramide staat het aanbod voor de brede doelgroep, in het midden staat de gerichte ondersteuning voor kinderen en volwassenen die minder taalvaardig zijn en bovenin staat de gezinsgerichte aanpak: gerichte ondersteuning voor kinderen én hun ouders die het meeste moeite hebben met taal én lastig bereikbaar zijn voor de bibliotheek. Met behulp van deze piramide kunnen professionals de juiste interventie kiezen en op- en afschalen op basis van wat kind en ouders nodig hebben.

DOEL: in de komende 25 jaar het aandeel laaggeletterden in Heerlen omlaag brengen. Van 16% nu, naar minimaal het landelijk gemiddelde van 12%.

Sanjar werkt graag

op een speelse manier aan taal en is

ontzettend gemotiveerd om te lezen.

Uit privacy-oogpunt zijn de namen en afbeeldingen bij deze tekst gefingeerd.

SAMEN LEZEN/VERBETERT DE TAALVAARDIGHEID EN VERGROOT HET TAALPLEZIER

CASUS UIT DE PRAKTIJK gezinsgericht werken

Vader, moeder Yasmin en zoon Sanjar wonen sinds 2011 in Nederland. Het Afghaanse gezin kampt met een taalachterstand en wil daar graag mee aan de slag. In eerste instantie voor Sanjar, maar uiteindelijk ook voor het hele gezin.

De 36-jarige Yasmin gaat drie dagen in de week naar het Vista-college voor taallessen; hier wordt haar lezen, schrijven, spreken en luisteren verbeterd op A1 niveau. Zoon Sanjar is zeven jaar en zit op basisschool De Droomboom. Hij is blijven zitten in groep drie en vindt lezen moeilijk: hij leest traag en heeft hulp nodig bij zijn woordbegrip. Om aan zijn woordenschat te werken volgt hij logopedie. Sanjar werkt graag op een speelse manier aan taal en is ontzettend gemotiveerd om te lezen. Dit doet hij dan ook thuis, alleen en samen met zijn moeder. Zij kan hem nog niet voldoende helpen met zijn taalvragen, ondanks dat ze met haar zoon Nederlands

praat. Sanjars vader spreekt Afghaans en Frans met hem. De laatste taal begrijpt Sanjar echter nauwelijks.

Plan van aanpak

Onlangs kwam het gezin onder de aandacht van SCHUNCK Bibliotheek: ze wilden graag aan de slag om hun uitdagingen op taalgebied aan te pakken. In een eerder traject is de 'VoorleesExpress' ingezet, maar dit leidde nog niet tot de gewenste verbetering in leesvaardigheid. Na een bezoek aan huis door de leesconsulent bleek dat er allereerst hulp nodig was bij het beoordelen en kiezen van het soort boeken voor Sanjar en zijn moeder. Tot nu toe las Sanjar voornamelijk prentenboeken, die niet bijdragen aan de leesvaardigheid. Daarnaast bleek er een drempel om de bieb te bezoeken. Om de woordenschat en daarbij ook het leesplezier van moeder en zoon te vergroten is er een plan van aanpak gemaakt door de leesconsulent en het team gezinsgericht werken binnen SCHUNCK.

Vertrouwd met de bibliotheek

Om Yasmin vertrouwd te maken met de bibliotheek komt ze een keer per week met Sanjar voor een afspraak naar de bieb. Hier lezen ze samen met de leesconsulent en wordt er een taalspelletje gedaan. De focus ligt in eerste instantie op de aansluiting bij Sanjar, want zijn leesplezier bevordert ook het plezier – en daarmee het taalleerproces – tussen hem en zijn moeder. In de leessessies leest de consulent beurtelings met Sanjar en zijn moeder een stuk, waarop samen passende boeken worden uitgekozen. Daarmee gaat het gezin thuis aan de slag. Bij een volgende afspraak wordt er geëvalueerd: hoe is het thuis gegaan en wat is er geleerd? De structuur van de afspraken in combinatie met het doorpakken naar de thuissituatie maakt het een prettig voorspelbaar en dus goed te handhaven (voorlees)ritueel.

Meer zelfvertrouwen

Leesconsulent Ramona vertelt: “Het gezin is heel enthousiast en dankbaar voor alle hulp. Sanjar was eerst verlegen, maar na elke afspraak wordt hij expressiever – hij heeft zichtbaar meer plezier in het lezen. De uitbreiding van zijn woordenschat geeft hem meer mogelijkheden om zich uit te drukken, en dat zie je terug in zijn zelfvertrouwen. Het samen spelen met taal zorgt voor verbinding tussen ons drieën. Dit zijn momenten waarop je echt voelt dat je van betekenis bent.” Nu de vertrouwensband er is en het gezin de juiste tools in huis heeft voor een verbeterde taalvaardigheid, gaat Ramona samen met haar collega aan de slag met het verder onderzoeken van Yasmins taalontwikkeling. Niet alleen om Yasmins taalniveau te verbeteren, maar ook om haar de juiste ondersteuning voor haar zoon te kunnen laten zijn. Ramona blijft hierbij het vaste aanspreekpunt voor dit gezin. “We bekijken de levensdomeinen van het gezin: waar kunnen we met taal van toegevoegde waarde zijn? Op basis daarvan schatten we in hoe we hier als bibliotheek iets in kunnen betekenen – ofwel met ons bestaande aanbod, ofwel op maat. Een mooi voorbeeld van kleine stappen die leiden tot een groot succes.” ■

Tot nu toe las Sanjar

voornamelijk prentenboeken,

die niet bijdragen aan de leesvaardigheid.

Daarnaast is er een drempel

om de bieb te bezoeken.

03. WAT IS GEZINSGERICHT WERKEN / RONDOM 'DE KRACHT VAN TAAL'?

Gezinsgericht werken betekent dat we mét en ín het hele gezinssysteem werken aan de verbetering van taalvaardigheid, de bewustwording van het belang van taal en het plezier om met taal bezig te zijn. Dat is extra belangrijk in gezinnen waar sprake is van minder taalvaardigheid aangezien dit een circulair probleem is dat van generatie op generatie over gaat. Het doorbreken van dit patroon is het meest kansrijk wanneer wordt gestart bij het jonge kind en zijn/haar ouders.

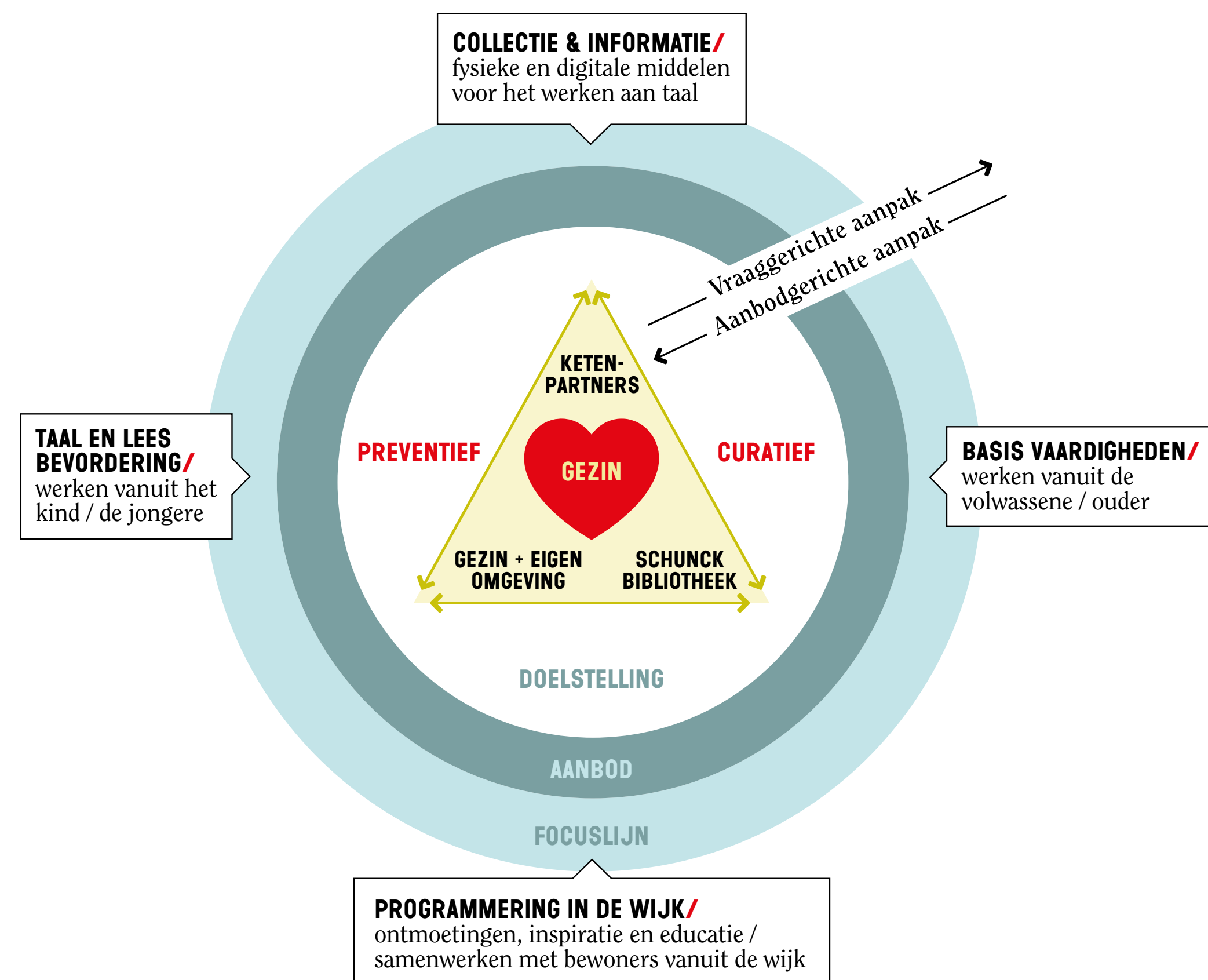
In het gezinsgericht werken staat niet één lid van het gezin centraal, maar kijken we naar het hele gezinssysteem. Vaak starten we vanuit het kind, omdat de eerste contacten met het gezin meestal via het kind verlopen. We gaan samen met de ouder(s) ten behoeve van het kind aan de slag. Op verzoek bieden we vervolgens ook de ouder(s) ondersteuning aan. Per gezin bekijken we welke manier van samenwerken het beste aansluit en in welke samenstelling we dit gezamenlijk doen.

Gezinsgericht werken omvat vele facetten: we zetten naar behoefte bestaande interventies in. Maar we verbinden ook de bestaande interventies, interne werkwijzen en aanbod

met elkaar. Daarbij bieden we, in afstemming met het gezin, gerichte interventies op maat. Dit maatwerk overstijgt het werken met de volwassene of het werken met het kind. We zijn daarmee in onze werkwijze verschoven van aanbodgericht werken naar vraaggericht en mensgericht werken over de leeftijdssegmenten heen.

De ambitie van het gezinsgericht werken is: iedereen in Heerlen bewustmaken van 'De kracht van taal'. Om deze ambitie te realiseren ligt de focus in het proces in de eerste fase bij SCHUNCK Bibliotheek op het ondersteunen van gezinnen met kinderen in de leeftijd van 0 tot 2 jaar, 2 tot 8 jaar en van 8 tot 12 jaar. Deze leeftijdsindeling hebben we in dit pilotjaar pragmatisch gekozen. De leeftijd 0 tot 2 jaar verdient prioriteit omdat daar nog preventief een grote bijdrage aan taalontwikkeling mogelijk is. De leeftijd van 2 tot 8 jaar kozen we omdat SCHUNCK Bibliotheek met gezinnen met kinderen in deze leeftijd al contact heeft vanuit de bestaande interventie 'VoorleesExpress'. De leeftijd van 8 tot 12 jaar kozen we omdat er vanuit de ons bekende gezinnen behoefte bleek aan extra ondersteuning voor deze leeftijd én omdat er vanuit onze bestaande samenwerking met JENS (jeugdhulp) vraag bestond voor aanbod aan deze leeftijdsgroep.

Figuur 2 Gezinsgerichte aanpak taalvaardigheid ♥

Deze figuur laat de centrale plek van het gezin binnen de aanpak zien. Om het gezin zo goed mogelijk te ondersteunen is samenwerking met externe partners, de gezinnen zelf en de interne organisatie van SCHUNCK belangrijk. Op basis van de wensen en behoeften van het gezin bekijken SCHUNCK en partners of bestaand of nieuw te ontwikkelen aanbod nodig is. Dit betekent dat er een vloeiend proces nodig is tussen vraaggericht en aanbodgericht werken.

Leeftijdsgroep 0-2 jaar

De leeftijdsgroep van 0 tot 2 jaar is belangrijk, omdat hier nog veel kansen liggen om een mogelijke taalachterstand vóór te zijn, in te halen of positief te beïnvloeden. Het contact met gezinnen richt zich altijd eerst op bewustwording over ‘De kracht van taal’ om vanuit die gesprekken te verkennen of, en zo ja welke taalondersteuningsvragen een gezin heeft. Bij deze leeftijdsgroep staat centraal: het stimuleren en faciliteren van een taalrijke (thuis)omgeving en het samen structureel met plezier bezig zijn met taal. Het doel is om de ouders zelf te leren om een taalrijke thuisomgeving te bieden. Ouders hebben in deze leeftijdscategorie immers de grootste invloed op hun kind.

Omdat SCHUNCK Bibliotheek deze leeftijdsgroep zelf (nog) beperkt bereikt zetten we in op het verkrijgen van contact via netwerkpartners die veel met deze kinderen en (aanstaande) ouders te maken hebben. Denk aan het consultatiebureau of de kinderopvang. In de startfase van gezinsgericht werken is het belangrijk om de tijd te nemen om die netwerkcontacten uit te bouwen en een gezamenlijke ambitie rondom ‘De kracht van taal’ te formuleren. Dit proces is nog in volle gang.

BOEKSTARTCOACH

De ‘BoekStartcoach’ komt wekelijks op het consultatiebureau en ondersteunt de jeugdarts en -verpleegkundige door met ouders in gesprek te gaan en gerichte voorleesondersteuning te bieden. Zo bouwt de ‘BoekStartcoach’ een nauwe band op met ouders en wordt de coach een vertrouwd gezicht, ook in de bibliotheek. Het blijkt dat vooral laagtaalvaardige ouders hierdoor makkelijker naar de bibliotheek gaan.

SAMENWERKING/ VRAAGT CO-CREATIE

Samenwerken betekent dat partijen zich voor korte of langere tijd verbinden aan een gezamenlijke opgave. Een samenwerking moet érgens beginnen. Vaak bij één partij die een opgave signaleert die hij niet alleen kan oplossen. In gesprek met mogelijke partners ontdek je vaak dat deze op hun eigen manier ook met het vraagstuk bezig zijn. Goed nieuws, maar dan? Er zijn raakvlakken, er is urgentie, maar er is dan vaak nog geen samenwerking.

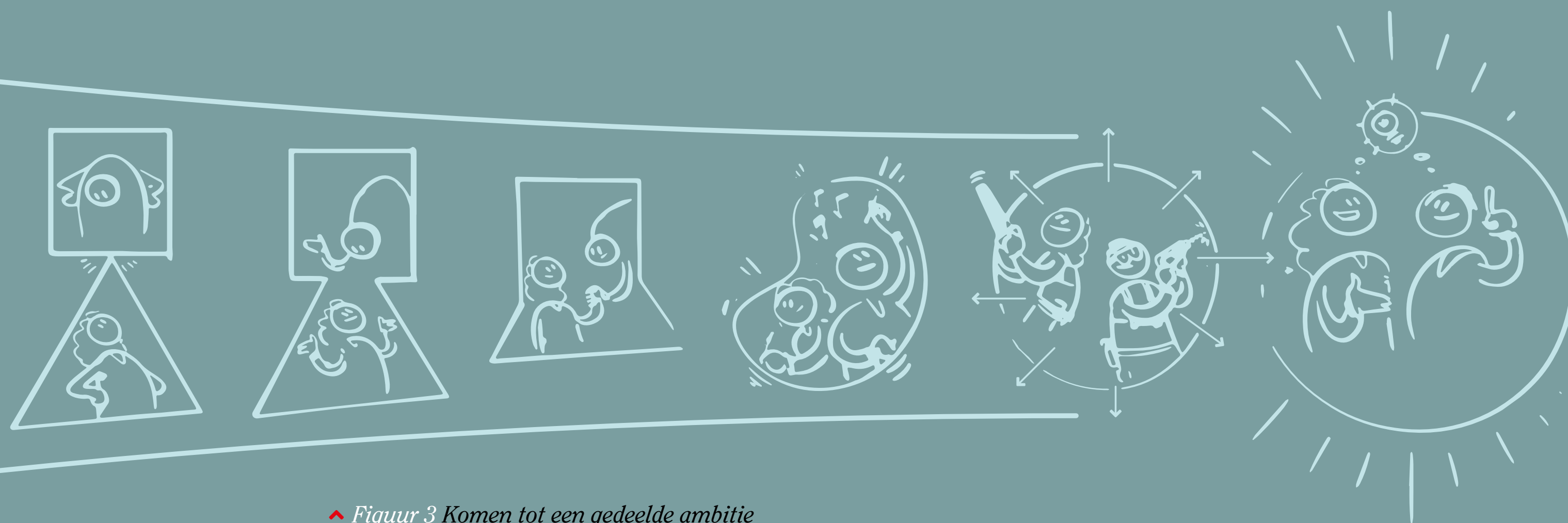
Partijen moeten hiervoor een stap verder zetten. Een stap die maakt dat de verschillende werkelijkheden van partijen - verschillende aanpakken, verschillende visies - verbinden in een gezamenlijke werkelijkheid. Hiervoor moeten

partijen werken aan een gedeelde ambitie. Een ambitie is gedeeld als alle partijen in de samenwerking zich er eigenaar van voelen en er samen mee aan de slag willen. Het gaat erom dat alle partijen het beschouwen als een gezamenlijk doel.

Tot een gedeelde ambitie komen gaat niet vanzelf, dit vraagt om co-creatie. Ook in de aanpak rondom gezinsgericht werken wordt dat duidelijk. Hoewel partners de problematiek en de urgentie doorgaans herkennen, zijn er stappen nodig om tot een echte samenwerking te komen. Partijen moeten elkaar leren kennen.

Een volgende stap is de meerwaarde van een samenwerking verkennen. En pas dan, als die meerwaarde erkend wordt, kan er gebouwd worden aan gezamenlijke doelen en een gezamenlijke aanpak.

Het is goed mogelijk dat één partner veel potentie ziet in de samenwerking en veel urgentie ervaart, terwijl de andere partner zich hier nog op moet beraden. Ook moeten partijen zich over en weer in elkaar verdiepen om te weten wat voor de ander belangrijk is. De ervaring leert dat dit proces tijd kost en veel aandacht vraagt.

▲ *Figuur 3 Komen tot een gedeelde ambitie*

Leeftijdsgroep 2-8 jaar

Met de kinderen van 2 tot 8 jaar en hun ouders heeft SCHUNCK Bibliotheek al contact, onder meer via de 'VoorleesExpress'. Deze gezinnen worden via andere partijen (bijvoorbeeld school of peuteropvang bij signalering van een verlaagde taalvaardigheid) aangemeld om mee te doen aan de 'VoorleesExpress'. Bij deze leeftijdsgroep staat leesplezier, taal- en leesbevordering centraal, om op deze manier de taalontwikkeling en taalvaardigheid te vergroten. In feite gaat het hier minder om een preventieve, en meer om een curatieve aanpak omdat de taalontwikkeling al vanaf o jaar start. In het contact met deze gezinnen wordt er op vaste momenten samen (voor) gelezen en werken we actief toe naar een vast voorleesritueel in het gezin.

VOORLEESEXPRESS

'VoorleesExpress' Heerlen is een landelijk concept voor kinderen van 2 tot 8 jaar die opgroeien in een minder taalrijk gezin. Twintig weken lang komt een taal-vrijwilliger bij het gezin thuis. Samen lezen ze boekjes, spelen ze taalspelletjes en zijn ze, bij voorkeur met het hele gezin, op een interactieve manier met taal bezig om het leesplezier te bevorderen. Op deze manier stimuleren we bij hele gezin actief de taalontwikkeling. Wanneer ouders hun kinderen vaak voorlezen en hen aanmoedigen om zelf te lezen, zijn hun kinderen gemotiveerder om te lezen, lezen ze meer en zijn ze leesvaardiger. Dit helpt hen in hun totale ontwikkeling.

Lees meer op voorleesexpress.nl

Leeftijdsgroep 8-12 jaar

Kinderen van deze leeftijd verruimen hun blik, waardoor de focus niet langer enkel ligt op het eigen gezin, maar ook steeds meer op de maatschappij. Ze staan daardoor ook steeds meer onder invloed van andere volwassenen en leren zelfstandiger. De werkwijze breidt zich voor deze leeftijdsgroep daarom ook uit naar interventies buiten het gezin. In de leeftijd 8 tot 12 jaar bieden we onder meer een boekenclub aan. Deze wekelijkse boekenclub is tot stand gekomen door een intensieve samenwerking met het jeugd- en jongerenwerk van de lokale jeugdhulporganisatie (JENS). Door actief samen te lezen bieden wij een plek aan waar we gezamenlijk werken aan leesplezier, taal- en leesbevordering. Stap voor stap denken we in de samenwerking na hoe, en of we ouders kunnen betrekken bij de boekenclub en hoe we deze ontwikkeling van de kinderen kunnen verbinden naar de thuisomgeving.

DE GEZINSGERICHTE AANPAK /
STAP VOOR STAP

De focus in het pilotjaar lag op de doelgroep gezinnen met kinderen van 2 tot 8 jaar. Dit vanwege de al bestaande contacten vanuit SCHUNCK Bibliotheek met kinderen en ouders uit deze leeftijdsgroep. Dertig gezinnen die we met de ‘VoorleesExpress’ ondersteunden zijn opnieuw benaderd voor een evaluatiegesprek om te achterhalen of zij een aanvullende ondersteuningsbehoefte hebben op het gebied van taal. Zij kregen onder andere de vraag: ‘voel je je als ouder(s) voldoende toegerust om het voorlezen voort te zetten of heb je daar iets extra’s voor nodig?’ Met de gezinnen die opnieuw een ondersteuningsvraag uitten, gaan we als volgt aan de slag:

1

Het eerste gesprek: de intake

De ondersteuning start met een gesprek thuis bij het gezin met de projectleider gezinsgericht werken en een (voorlees)professional van SCHUNCK Bibliotheek. Tijdens dit gesprek bekijken we of dit gezin een taal ondersteuningsvraag heeft en wat deze precies is. Hierbij besteden we nadrukkelijk aandacht aan de intrinsieke motivatie om aan taalvaardigheid te werken omdat dit een belangrijke voorwaarde is voor succes. Wanneer we in het gesprek met het gezin een taal ondersteuningsvraag ophalen, maken we een vervolgspraak.

Aandachtspunten bij het gezinsgesprek:

- **Besteed aandacht aan passende communicatie**
Denk hierbij aan goed luisteren, een open houding, doorvragen en het tussentijds stellen van controlevragen om te toetsen of de boodschap aan beide kanten hetzelfde wordt geïnterpreteerd.
- **Ben je bewust van culturele verschillen die van invloed kunnen zijn op de samenwerkingsrelatie**
Verdiep je (vooraf) in de culturele herkomst van je gesprekspartner zodat je weet welke normen en waarden er in het gezin leven. Zo is het in enkele culturen gepast om je schoenen binnen uit te doen of kan bijvoorbeeld het aannemen van eten of drinken effect hebben op de onderlinge relatie.
- **Inventariseer alle hulpvragen en bepaal welke organisatie bij welke hulpvraag past**
Niet alle hulpvragen die we in deze gesprekken tegenkomen gaan over taal. Waar nodig verwijzen we ‘warm’ door. Door bijvoorbeeld aan te geven: “Ik hoor je vraag. Deze kan ik zelf niet oppakken maar vind je het goed als ik hier iemand voor je inschakel die je hier wél bij kan helpen?”

2

De juiste match: het kiezen van een regisseur

Op basis van het eerste gesprek bekijkt de projectleider welke expertise bij dit gezin nodig is. Gaat het om een vraag van het kind, van de volwassene of van het hele gezin? Afhankelijk van de specifieke vraag, kiezen we een regisseur.

Elk gezin krijgt een eigen regisseur toegewezen die als constante factor aan het gezin verbonden is. Dit is een professional (van team taal- en leesbevordering of vanuit team basisvaardigheden) van SCHUNCK Bibliotheek. Hij of zij gaat samen met het gezin aan de slag. Later kan er een vrijwilliger bij komen ter ondersteuning, maar het eerste aanspreekpunt is en blijft de regisseur.

3

Het tweede gesprek: het commitmentgesprek

Vervolgens gaan de projectleider en regisseur samen naar het tweede gesprek. Hierin bespreken we wat het gezin wil bereiken op het gebied van taal, in welke samenstelling we gaan werken, welke middelen ze daar graag bij inzetten en waar ze deze ondersteuning het liefst krijgen (thuis, in de bibliotheek of elders).

Daarnaast onderzoeken we of er voldoende commitment is om hier echt samen met de regisseur mee aan de slag te gaan. Het is belangrijk dat we in het gezin onderzoeken of we de juiste persoon als begeleiders inzetten en er een ‘klik’ ervaren wordt. Daarnaast is commitment aan de inzet ook belangrijk. Het helpt daarbij om (nogmaals) uit te leggen wat een ondersteuningstraject concreet betekent (iedere dag de tijd nemen om zelf voor te lezen bijvoorbeeld) zodat mensen een weloverwogen beslissing kunnen nemen.

Als er voldoende commitment is, start het traject.

4

Intercollegiaal overleg: het bepalen van de koers

Projectleider en regisseur brengen de casus vervolgens in een intercollegiaal overleg in: hoe kunnen we dit gezin het beste helpen? Welke ondersteuning vanuit ons of onze partners sluit het beste aan op de vraag? Is dat bestaand aanbod of is hier juist maatwerk nodig? En, putten we uit interventies onderin de piramide, of meer bovenin? (zie figuur 1: Taal voor iedereen). Tijdens het hele traject evalueren we op regelmatige basis zowel met het gezin als in het intercollegiaal overleg.

5

Aan de slag: waar houd je rekening mee

Als een passende aanpak is gevonden en overeengekomen met het gezin gaan we aan de slag. Daarbij is van belang:

- **Neem ouders expliciet mee in het proces**

Bijvoorbeeld door hen te laten zien hoe je voorleest of gebruik maakt van bepaald materiaal. Op die manier kunnen zij dit (op termijn) zelf overnemen. Het is belangrijk dat zij vertrouwd raken met de professional en/of vrijwilliger en met het ontwikkelen van taalvaardigheid. Om vertrouwen te creëren kan het bijvoorbeeld helpen om iets persoonlijks te delen: “ik heb een kind van dezelfde leeftijd en herken daardoor veel van uw zoontje.”

- **Laat ruimte voor maatwerk**

Omdat elk kind en elk gezin anders is, is er geen vast programma mogelijk. Het kind en zijn ouders bepalen mee hoe de ondersteuning eruit ziet op basis van wat zij specifiek nodig hebben. We praten mét het gezin over bijvoorbeeld wat past en niet past, hoe één en ander ervaren wordt en meer of minder nodig is.

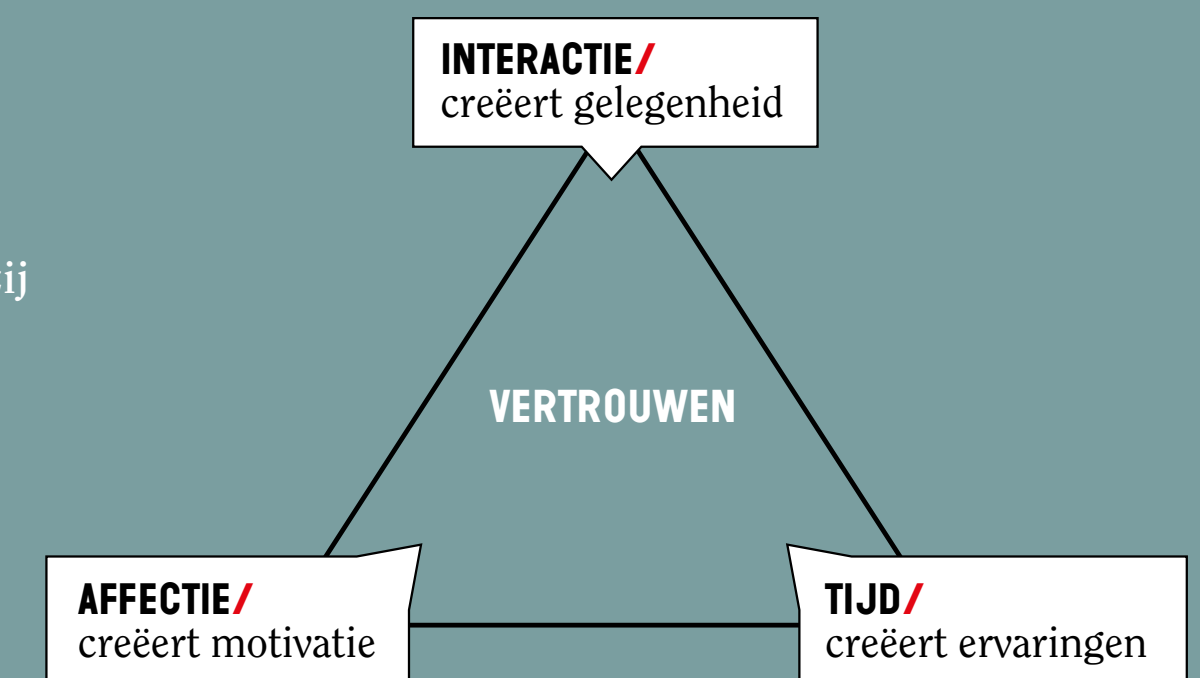
- **Een belangrijke voorwaarde** voor succes in dit contact tussen professional, vrijwilliger en gezin is vertrouwen.

BOUWEN / AAN VERTROUWEN

De relatie tussen de professional van SCHUNCK Bibliotheek, gezinsleden en eventueel vrijwilliger is een samenwerkingsrelatie.

De ervaring leert dat in gezinnen waarin de kinderen een taalachterstand hebben, ook de ouder(s) uitdagingen ervaren op het gebied van taal. Het is niet vanzelfsprekend dat dat direct bespreekbaar is. Vaak komt een professional of vrijwilliger via het kind in contact met het gezin, en is de ouder weliswaar betrokken, maar uit deze niet zozeer een eigen taalwens. Soms schamen mensen zich ervoor, of zijn ze bang voor de consequentie als ze zich uitspreken. Of er leven vragen als: hoe combineer ik een ondersteuningstraject met mijn werk? Wat zal mijn omgeving ervan vinden? Kan ik het wel? Naarmate een professional of vrijwilliger langer bij het gezin is, ontstaat er vaak de vertrouwensrelatie die nodig is om ook de taalwens van de ouder te ontdekken.

Dat bouwen aan vertrouwen tijd vraagt, zien we in veel samenwerkingen. Onderzoek⁸ wijst uit dat er drie factoren ten grondslag liggen aan een vertrouwensrelatie: tijd, interactie en empathie. Allereerst moeten mensen tijd met elkaar kunnen doorbrengen. Hoe meer tijd zij samen doorbrengen, hoe meer zij elkaar leren kennen. Vervolgens is het belangrijk dat mensen met elkaar interacteren: gesprekken voeren. Hierdoor gaan zij elkaar begrijpen. En tot slot is het belangrijk dat mensen empathie of affectie voor elkaar ontwikkelen, waardoor zij elkaar gaan waarderen. Dat laatste is niet altijd maakbaar. Soms klikt het echt niet tussen een ouder of kind en een professional of vrijwilliger en blijkt een andere contactpersoon een betere match.

▲ *Figuur 4 Bouwen aan vertrouwen*

⁸ Krakhardt, D. (2003). The strength of strong ties. In Cross, R. (Red.), Networks in the knowledge economy (pp. 82-86). Oxford University Press

TAALVAARDIGHEID VERBETEREN/ BINNEN EEN VERTROUWDE THUISOMGEVING

Er was een wens om beter

Nederlands te spreken,

om hulp te krijgen bij de logopedie-oefeningen

en om complex geschreven e-mails

en brieven te leren begrijpen.

Jamila kwam vier jaar geleden vanuit Eritrea naar Nederland. Ze heeft een dochter van zes en een zoon van twee. Het team gezinsgericht werken van SCHUNCK helpt hen met het verbeteren van hun Nederlandse taalvaardigheden.

Toen haar dochter vijf jaar was, kwam Jamila via school in aanraking met de 'VoorleesExpress'. Met dit project krijgen kinderen tussen de twee en acht jaar die een taalachterstand hebben, extra aandacht. Vrijwilligers lezen hen voor, doen taal-spelletjes en gaan samen met de ouders aan de slag met taal en lezen. Uit de evaluatie van de 'VoorleesExpress' bleek dat het gezin van Jamila extra aandacht kon gebruiken op het gebied van taal(ontwikkeling).

Uit privacy-oogpunt zijn de namen en afbeeldingen bij deze tekst gefingeerd.

Moeder en dochter

werken samen aan hun taalvaardigheid

op een manier die zorgt voor taal- en leesplezier.

Vertrouwensrelatie opbouwen

Om mensen in deze situaties te helpen is er het team gezinsgericht werken. Een van de professionals is regisseur van het gezin en blijft gedurende het complete traject het eerste aanspreekpunt. Deze regisseur bezoekt het gezin voor een intake en maakt een plan van aanpak op basis van de gesignaleerde behoeftes. In dit geval was dat Andrea, ervaren voorleesconsulent en boekstartcoach bij SCHUNCK Bibliotheek. “We zijn op huisbezoek geweest en hebben de hulpvraag van Jamila in kaart gebracht. Er was een wens om beter Nederlands te spreken, om hulp te krijgen bij de logopedie-oefeningen van haar dochter en om moeilijk geschreven e-mails en brieven te leren begrijpen. Daarnaast zou Jamila ook graag haar rijbewijs halen”, vertelt Andrea. Om hiermee aan de slag te kunnen was het voor Andrea belangrijk om een vertrouwensrelatie op te bouwen. “We hebben daarom de o – 2 vragenlijst ingezet; deze geeft inzicht in de taalvaardigheid en het taalbewustzijn van het gezin.”

Rituelen

De focus van de aanpak ligt op de taalvragen van Jamila, plus haar (taal)relatie met haar dochter die nu in groep drie van het speciaal onderwijs zit. “Dankzij de vragenlijst kregen we veel inzicht in de manier waarop het gezin

bezig is met de thuistaal. Wij zoeken daarop aansluiting: hoe kunnen we hierop voortborduren, dichtbij de rituelen van het gezin? We hebben gekozen voor digitale prentenboeken om het niveau van het meisje te peilen aangezien ze speciaal onderwijs geniet. Het voordeel hiervan is dat dit vanuit thuis, én samen kan; dat versterkt de band tussen moeder en dochter. Daarnaast breidt het de Nederlandse woordenschat en het begrijpend luisteren van hen beiden uit. Ze werken samen aan hun taalvaardigheid op een manier die zorgt voor taal- en leesplezier. Jamila’s dochter reageert hier erg enthousiast op”, aldus Andrea, “Ze stelt niet alleen vragen aan haar moeder tijdens het koken, maar kletst ook vrolijk aan één stuk door tegen mij. Over school of over wat ze ziet in het boek dat we aan het lezen zijn. Daarbij vraagt ze gerust: “Hoe weet je dat?” als ik extra informatie geef over het onderwerp dat aan de orde is. En dat brengt vanzelfsprekend weer een grote glimlach op mijn gezicht.”

Bereslim

Om Jamila te helpen met haar taalvaardigheid komen Andrea en een taalvrijwilliger twee keer per week bij haar thuis, om het spreken te stimuleren. Door samen de bezoeken af te leggen is er een warme overdracht van Andrea naar deze vrijwilliger, die uiteindelijk de bezoeken

zal overnemen. Zij kan op verschillende manieren het spreken oefenen met Jamila. Dit kan in huis zijn, maar zeker ook daarbuiten. Aan de hulpvraag omtrent de logopedie-oefeningen wordt ook gehoor gegeven. “Deze oefeningen worden beter begrepen naarmate moeder en dochter meer Nederlands horen. Hiervoor zetten we de digitale prentenboeken van Bereslim in. Van de prenten uit het boek is een filmpje/animatie gemaakt dat ‘synchroon’ loopt met de gesproken tekst uit het boek. Die combinatie verbetert het begrip in het Nederlands. Soms nemen we ook de logopedie-oefeningen samen door en geven we uitleg en context. Tot slot is er nog de digitale voorleeshoek, met voorleesfilmpjes van de leukste kinderboeken. Ik probeer geregeld het fysieke boek mee te nemen dat die week wordt voorgelezen. Zo kunnen ze hier ook mee oefenen wanneer ik er niet bij ben”, vertelt Andrea.

Met al deze materialen komt de Nederlandse taal vaker de huiskamer binnen. De nadruk ligt op het positief én interactief aanbieden van rijke taal en het spreken in ‘mooie’, goedlopende zinnen. Zo leren moeder en dochter dat losse woorden niet altijd voldoende zijn om uit te leggen wat je bedoelt. Daar zijn de juiste verbindingen voor nodig.

Veilige thuisomgeving

Jamila krijgt ook hulp bij complexe brieven en e-mails. Hierbij wordt allereerst gekeken naar de vraag: is het een taalprobleem – en gaat de bieb hier dus mee aan de slag – of is er bredere en dus maatschappelijke ondersteuning nodig? “Als dit laatste het geval is, betrekken wij actief een partner erbij of verwijzen wij het gezin door. Daarbij zijn we aanvankelijk het aanspreekpunt, om de zorgvuldig opgebouwde vertrouwensband niet te beschadigen. Want die is er inmiddels zeker. Jamila staat erg open voor hulp en ze durft ook vragen te stellen en privé-informatie te delen, ondanks haar verlegenheid en introverte kant. Dat komt mede doordat de afspraken binnen de vertrouwde thuisomgeving plaatsvinden – daar ben ik van overtuigd”, sluit Andrea af. ■

04.

INTERN PROCES/ OM TOT DEZE AANPAK TE KOMEN

Het ontwikkelen van gezinsgericht werken is een intensief traject. Het is een nieuwe aanpak voor de bibliotheek en bovendien een aanpak waarbij veel mensen in de bibliotheek nodig zijn. Daarom is er een breed draagvlak binnen de bibliotheek nodig. Voordat SCHUNCK Bibliotheek aan de slag ging met gezinnen en de contacten met netwerkpartners legde, is er daarom geïnvesteerd in een intensief intern proces als basis waarop de aanpak goed voorbereid van start kan.

EEN GOEDE SAMENWERKING/ BEGINT BIJ JEZELF

Om goed te kunnen samenwerken, moet je goed weten wat je wilt bereiken, wat je belangrijk vindt, waar je van bent en waar je niet van bent. Een belangrijke les voor iedere partij die een samenwerking wil aangaan. In een samenwerkingsproces is immers veel onzeker: de stappen die partners met elkaar gaan nemen en wat daar precies uitkomt. Dat valt niet op voorhand uit te stippelen. Het helpt dan om als organisatie vooraf te investeren in een heldere visie, zodat je eenduidig het gesprek kan aangaan met netwerkpartners.

Om deze reden heeft SCHUNCK Bibliotheek veel geïnvesteerd in een intern traject, alvorens in contact te treden met netwerkpartners. In dat interne traject zijn betrokken collega's veelvuldig bij elkaar gekomen om na te denken over hun visie op het gezinsgericht werken aan taal. Ze gingen aan de slag met vragen als: hoe zien wij onze rol in het ontwikkelen van taalvaardigheid bij gezinnen? Wat zou onze unieke bijdrage zijn? Kunnen wij die bijdrage tastbaar maken, zodat samenwerkingspartners en ook gezinnen weten wat ze van ons kunnen verwachten? Maar ook: waar zijn wij niet goed in, wat ligt buiten onze expertise en waar hebben wij écht andere partijen voor nodig? En: waarom doen we dit eigenlijk? Voor de inwoners van Heerlen, ja natuurlijk, maar wat is de betekenis hiervan voor de bibliotheek als organisatie? Wat als het niet doorgaat bijvoorbeeld? Dit zijn vragen die vaak aan bod komen in gesprekken over samenwerking, en om die reden denkwerk vooraf vragen.

Figuur 5 Een goede samenwerking begint bij jezelf ♥

STAPPEN OM TE KOMEN/ TOT EEN GEZAMENLIJKE AANPAK

1

Inventarisatie bij de sleutelfiguren

Een belangrijke eerste stap is het in gesprek gaan met interne sleutelfiguren die zich bezighouden met taalontwikkeling van kinderen en volwassenen en de organisatie hiervan. Van belang is dat deze sleutelfiguren vanuit verschillende hiërarchische én inhoudelijke niveaus binnen de organisatie afkomstig zijn. Onderzoek welke ideeën er leven in de organisatie over gezinsgericht werken. Hierdoor krijg je inzicht over de gemeenschappelijke, maar ook de verschillende perspectieven. Dit vormt de basis voor het ontwikkelen van de start van het projectplan. Vanuit deze inventarisatie kom je tot een invulling van je projectgroep.

IN DE PRAKTIJK

Bij SCHUNCK Bibliotheek bestaat de groep interne sleutelfiguren uit management, een beleidsmedewerker, een teamleider, de projectleider en projectmedewerkers. Maar ook medewerkers, de coördinator van taal- en leesbevordering, de coördinator van basisvaardigheden én de coördinator vrijwilligers.

2

Organiseer vervolgens bijeenkomsten met de projectgroep met ruimte voor gesprek en reflectie.

Dit kun je realiseren door te werken met startupsessies en door projectmatig in gezamenlijkheid te gaan creëren. Deze startfase is belangrijk om:

- **... te komen tot de uitwerking van een gezamenlijke missie en hoofddoelstellingen zodat er structuur ontstaat in wat je wil bereiken.** Vervolgens kun je deze doelstellingen concretiseren in deelresultaten. Vragen als ‘waar dromen we van’, ‘wat is onze taak als organisatie’ en ‘voor wie willen we dit zo graag doen’ komen aan bod. Durf te dromen en samen te creëren.
- **... draagvlak te creëren voor het gezinsgericht werken.** Gezamenlijk creëren en formuleren zorgt voor een breed gedragen visie en dus draagvlak. Gezinsgericht werken is immers een ambitie die vele facetten van de bibliotheek raakt.
- **... het eigenaarschap van het project te delen.** Door het verdelen van de taken over de betrokkenen deel je ook het eigenaarschap. Hierdoor ontstaat echt een gezamenlijk project. Voorkom dat de projectleider alles alleen doet.

Het is belangrijk om frequent samen stil te blijven staan bij het proces en de geformuleerde deelresultaten, over de volle breedte van je project. Plan daarom met enige regelmaat een teamdag en neem de tijd om alle neuzen dezelfde richting in te zetten (of te houden) en je draagvlak te waarborgen.

Bij de eerste twee stappen staat interne duidelijkheid over, en commitment aan de missie en visie centraal. Soms lijkt het erop dat je op één lijn zit, maar blijken bepaalde ideeën toch net anders zijn. Het is daarom de investering waard om dit met elkaar te expliciet maken: wat gaan we precies doen, waarom en voor wie? Daarmee ontstaat een stevige basis voor de verdere opzet van de aanpak. Neem hierbij alle betrokken disciplines mee: management, beleid en uitvoering.

IN DE PRAKTIJK

Bij SCHUNCK Bibliotheek vertaalt deze stap zich in de missie: ‘alle gezinnen in Heerlen bewust maken van ‘De kracht van taal’ en de hoofddoelstellingen: ‘ontwikkelen van een gezinsgericht aanbod voor de leeftijd 0 tot 2 jaar’ en ‘het doorontwikkelen van de gezinsgerichte aanpak vanuit de ‘VoorleesExpress’.

Een voorbeeld van een deelresultaat bij SCHUNCK is: ‘het ontwikkelen van een instrument om in gesprek te gaan met netwerkpartners over vroege taalontwikkeling’.

3

Organiseer vanuit je gestelde doelen een overlegstructuur die alle lagen van de bibliotheek omvat. Bestaande uit:

- **... een interne stuurgroep die de koers op zowel inhoud als strategie in de gaten houdt.** Deze stuurgroep zetten we ook in op strategische werkzaamheden zoals bijvoorbeeld het benaderen van netwerkpartners en het mede bewaken van inzet van de professionals.
- **... intercollegiale werkoverleggen voor de gehele werkgroep waarin je de werkwijze bespreekt én de voortgang evalueert.** In dit overleg bespreek je ook de verschillende gezinnen en hun ondersteuning: welke koers varen we, welke middelen zetten we daarbij in en is eventuele bijstelling nodig?

Deze vormen van tussentijds overleg over de manier van werken zijn essentieel. Het ontwikkelen van een aanpak is namelijk een avontuur. Je gaat niet in een rechte lijn van A naar B. Tijdens het proces kom je zaken tegen die je vooraf niet kan voorspellen. Het is belangrijk om je hiervoor open te stellen; je mag leren, je mag falen, je mag ontdekken. Durf hierin kwetsbaar te zijn door met elkaar het echte gesprek te blijven voeren, ook over wat er niet goed gaat.

IN DE PRAKTIJK

Bij SCHUNCK Bibliotheek bestaat de stuurgroep uit de projectleider gezinsgericht werken, de manager van de bibliotheek, de beleidsmedewerker en de teamleider frontoffice. Zij delen de bij hun teams opgehaalde voortgang en stand van zaken in de stuurgroep. En communiceren de in de stuurgroep gedeelde resultaten en besluiten vervolgens weer met hun teams.

De gehele werkgroep bestaat uit diverse professionals vanuit complementaire werkgebieden: de projectleider gezinsgericht werken, de projectleider 'VoorleesExpress', de coördinatoren taal- en leesbevordering en basisvaardigheden, een voorleesconsulent, leesconsulent, de boekstartcoach en de consulent basisvaardigheden. Op deze manier is zowel de kennis van taalondersteuning voor kinderen als voor ouders aanwezig. Omdat gezinsgericht werken veel andere gebieden van de organisatie raakt, maakt ook de beleidsmedewerker onderdeel uit van de werkgroep.

4

Omdat je niet in een rechte lijn van A naar B gaat, is het belangrijk dat er één iemand is die de uiteindelijke regie heeft. Iemand die het overzicht houdt en de betrokkenen telkens weer bij elkaar brengt. Zorg daarom voor (de middelen voor) een ervaren externe projectleider die de regie heeft. Wenselijk is een projectleider met een systeemtheoretische opleidingsachtergrond én ervaring met het werken met (kwetsbare) gezinnen.

Het is belangrijk dat de projectleider naast oog voor het proces, ook aandacht heeft voor de regisseurs en vrijwilligers. In het contact met gezinnen kom je vaak allerlei onverwachte en lastige vraagstukken tegen die wat met je doen. Het is daarom belangrijk dat de projectleider oog heeft voor de potentiële emotionele impact van het werk op de medewerkers.

Het ontwikkelen van een dergelijk intern proces kost tijd. Het contact met, en inzicht in de behoeftes en wensen van gezinnen kan enorm helpen om de werkwijze aan te scherpen. Dus wacht niet met het aanbieden van interventies totdat je intern het hele proces op orde hebt, maar gebruik het contact met de gezinnen juist om de aanpak te ontwikkelen.

CASUS UIT DE PRAKTIJK gezinsgericht werken

HET IS NOOIT TE LAAT/ OM TE LEREN

Lessen in taalvaardigheid worden vaak geassocieerd met mensen die Nederlands als tweede taal hebben, maar dat hoeft lang niet altijd het geval te zijn. Ook voor moedertaalsprekers kan onze taal de nodige uitdagingen bieden. Gelukkig is er ook voor hen de juiste ondersteuning.

Onlangs kwam het team gezinsgericht werken van SCHUNCK in contact met Karin, haar partner Peter en hun tweejarige zoontje Robin. In het dagelijks leven maakt Karin auto-onderdelen op een sociale werkplaats. Een baan die haar op het lijf geschreven is, aangezien ze in haar vrije tijd graag aan motoren sleutelt.

Een mooi resultaat van een samenwerking tussen partners, zoals 'Sjpruutcafé', en interne activiteiten als 'Voorleesexpress' en 'Voorleeshalfuurtjes'.

Uit privacy-oogpunt zijn de namen en afbeeldingen bij deze tekst gefingeerd.

Als er maatschappelijke ondersteuning nodig is,
betrekken wij actief een ketenpartner erbij
of verwijzen wij het gezin door.
Daarbij blijven we wel het aanspreekpunt.

Sjpruutcafé

Sinds een tijdje bezoekt Karin met Robin het Sjpruutcafé in Heerlen. Dit is een plek waar ouders naar toe kunnen om elkaar te ontmoeten en ervaringen uit te wisselen met anderen. Hier, maar ook vanuit andere maatschappelijke partners, is het advies ter sprake gekomen om met taalondersteuning voor Robin te starten. Iets waar Karin erg voor openstaat. Vooral nu ze moeder is merkt ze haar uitdagingen op volwassen taalniveau. Zodoende is een taalvrijwilliger aan huis gestart die met haar gaat werken aan gesproken en geschreven taal.

Taal in het dagelijks leven

Uit de intake blijkt dat Karin vooral een taalrijke omgeving wil faciliteren en stimuleren voor zoontje Robin. Linda, coördinator taal- en leesbevordering bij SCHUNCK Bibliotheek, vertelt hoe dat vorm krijgt. “Om een inschatting te kunnen maken waar de krachten en

uitdagingen op taalgebied zitten voor dit gezin zijn we gestart met een vragenlijst over taal, en het gebruik van taal in het dagelijks leven van het gezin. Op basis van de resultaten hebben we mogelijkheden in kaart gebracht om de gezinsomgeving taalrijker te maken. Karin en Robin worden wekelijks door taalvrijwilliger Vera bezocht, en samen met een professional op het gebied van taal- en leesbevordering wordt de inhoud besproken. Tijdens het traject wordt de voortgang gemonitord en indien nodig (bij)gestuurd.”

VoorleesExpress-traject

Uit de vragenlijst kwam niet alleen een hulpvraag voor Robin zijn taalontwikkeling naar voren, maar ook voor Karin zelf. Ze kan grote letters, zoals korte zinnestelsels met simpele woorden in baby- en dreumesboeken, lezen, maar ‘kleine’ letters niet. Daarmee doelt ze op uitgebreidere zinnen op formuleren of in prentenboeken.

Om hulp te krijgen voor haarzelf zodat ze Robin beter kan ondersteunen, is gestart met elementen uit het ‘VoorleesExpress’-traject. Vera gaat samen met het gezin één uur per week lezen om zo een voorleesritueel te creëren. Voor Robin en zijn moeder betekent dit naast voorlezen ook veel spelletjes doen en samen praten.

Een goede klik

Nu Vera al een aantal keren heeft voorgelezen is de band tussen haar en Robin al heel vertrouwd. Ze mag hem zijn jas aandoen en in de buggy zetten, en Robin roept haar al als hij haar iets wil laten zien. Zo’n goede klik tussen de taalvrijwilliger, moeder en kind is belangrijk voor een succesvol verloop van het traject. “Robins ouders sturen appjes en foto’s, en ze bellen als ze naar de bibliotheek kunnen komen. Ze zijn betrokken en intrinsiek gemotiveerd om te leren”, vertelt Linda. “Onlangs heeft Vera een eerste boekje samen met Robin uitgelezen, een mijlpaal!

Het is Robin gelukt om een boekje
uit te lezen. Iets wat kort geleden
nog lang niet mogelijk leek.

Zijn concentratie en rust om te luisteren naar een verhaal is nog beperkt, maar het is gelukt om het boekje ‘Op pad onder de sterren’ van Emiri Hayashi uit te lezen. Iets wat kort geleden nog lang niet mogelijk leek. Dat is al een mooi resultaat, dat echt is bereikt door een mooie samenwerking van partners, zoals ‘Sjpruutcafé’, en interne activiteiten als ‘VoorleesExpress’ en ‘Voorleeshalfuurtjes’. Daar mogen we trots op zijn.”

05.

NETWERKSAMENWERKING/ MET PARTNERS

SCHUNCK Bibliotheek heeft veel kennis, ervaring en netwerkcontacten, maar toch bereikt ze niet de volledige doelgroep van kinderen van 0 tot 12 jaar. Vooral de leeftijd van 0 tot 2 jaar is voor de bibliotheek een minder bekende doelgroep, terwijl het een belangrijke leeftijd is in de ontwikkeling van taalvaardigheid. SCHUNCK zoekt daarom samenwerking met netwerkpartners die deze kinderen en hun ouders vanzelfsprekend ontmoeten, zoals de peuteropvang of een jeugdhulporganisatie. Zij verwijzen gezinnen met taalvragen door naar de bibliotheek voor bijvoorbeeld de ‘VoorleesExpress’ of Boekenclub. En ook SCHUNCK verwijst gezinnen met niet taal-gerelateerde vragen voor aanvullende ondersteuning door naar de juiste organisatie. Een goede samenwerking met ketenpartners is belangrijk zodat gezinnen op de juiste plek, de juiste ondersteuning krijgen.

De jeugdhulporganisatie JENS heeft in één van de locaties van SCHUNCK Bibliotheek een jongerencentrum. Dat maakt het makkelijker om kinderen in contact te brengen met boeken en andere materialen van de bibliotheek.

Voordat je kunt doorverwijzen naar elkaar is het zaak dat je goed weet van elkaar wat je te bieden hebt en waar elkaars expertise ligt. Daarnaast is het ook belangrijk om te weten op welk moment (in het leven van een kind) die ondersteuning past. Netwerkpartners doen er goed aan om hier onderling kennis over te delen en goede afspraken te maken. Zo voorkom je dat kinderen en ouders tussen wal en schip raken. Op deze manier wordt duidelijk wie, wanneer aan zet is in een gezin.

Om te kunnen functioneren in een netwerk van hulpverleners en juist door te verwijzen, is training en begeleiding van professionals en vrijwilligers noodzakelijk.

Het gaat dan allereerst om het differentiëren van vragen en behoeften. Welke vragen hoor je in het gesprek en passen wel/niet bij SCHUNCK Bibliotheek, maar zeker ook: ‘hoe ga je om met wat je ziet als je bij een gezin thuis bent’ en ‘wat doe je vervolgens met deze observaties?’. Denk bijvoorbeeld aan een gezin met kleine kinderen, maar je ziet nergens speelgoed.

Of het aangeven van grenzen als er vragen zijn die niet bij je expertise passen. Speciale aandacht schenken wij tijdens de training aan de vaardigheid ‘warm’ overdragen. Dat is belangrijk aangezien het vaak om kwetsbare gezinnen gaat. Een bibliotheekmedewerker is geen

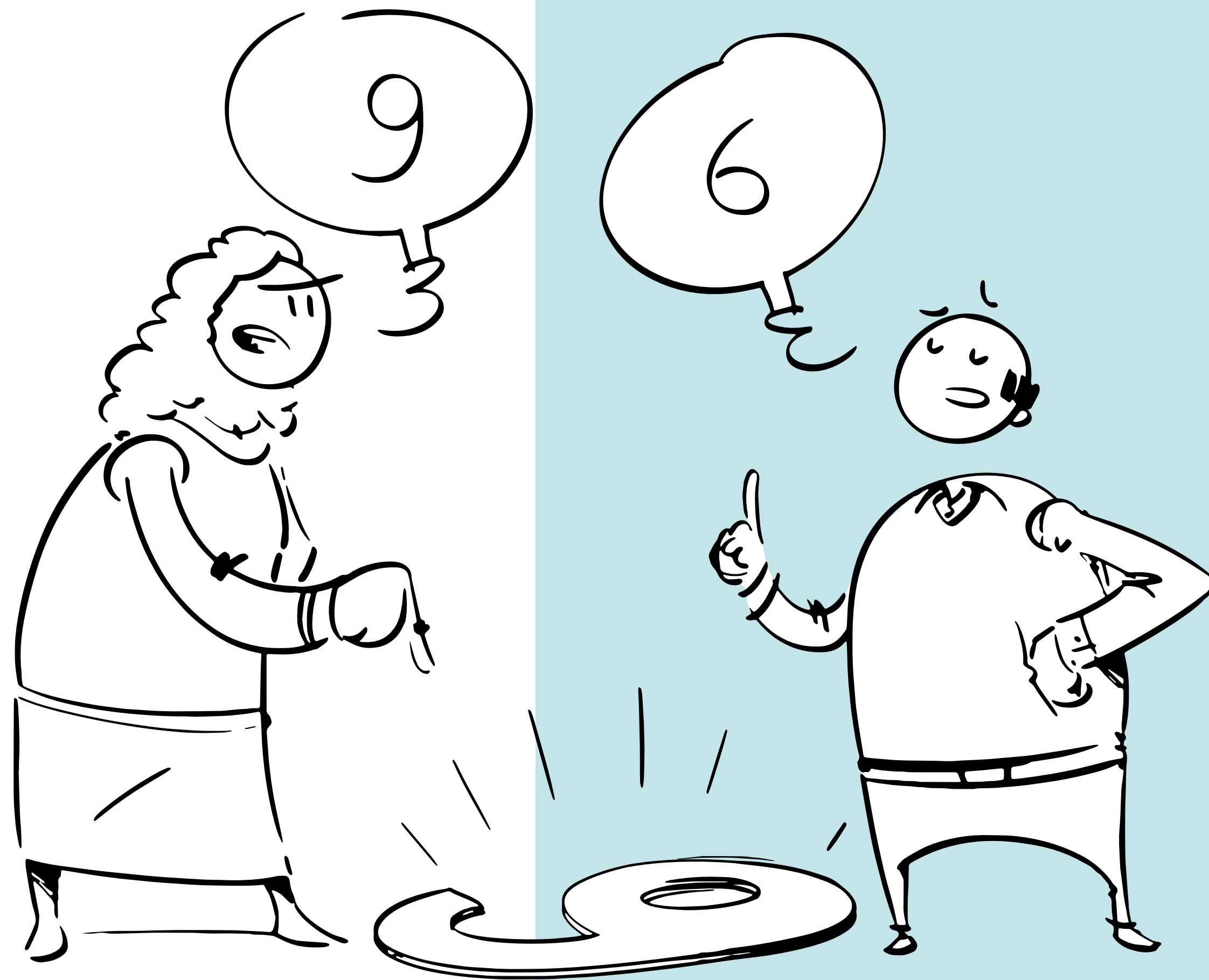
hulpverlener, maar vanuit een verantwoordelijkheidsgevoel is het soms lastig om ‘nee’ te zeggen. Hoe kun je dit op zo’n manier doen dat je goed voor het gezin zorgt (juiste ondersteuning op juiste plek), maar ook voor jezelf?

Ook trainen we de gespreksvaardigheden en het methodisch werken. Gespreksvaardigheden zijn namelijk voorwaardenscheppende eigenschappen voor het succesvol samenwerken met gezinnen. Methodisch werken zorgt ervoor dat we bewust en op een planmatige manier samenwerken aan gestelde doelen en wensen.

Figuur 6 Een goede samenwerking begint bij jezelf ♥

De samenwerking met netwerkpartners rondom de gezinsgerichte aanpak heeft waardevolle inzichten gegeven. De belangrijkste is om zo vroeg mogelijk in gesprek te gaan met potentiële samenwerkingspartners, om te zien hoe je elkaar kunt versterken. Besteed in dit gesprek aandacht aan de volgende punten:

- **Wat kun je samen beter bereiken dan ieder apart?**

- Wat is de gezamenlijke ambitie?**

- Het is daarbij de kunst om het zo concreet mogelijk te maken, bijvoorbeeld: samen kunnen we meer gezinnen bereiken in wijk X doordat we onze bestaande netwerken samenbrengen. Soms heb je de neiging om de gezamenlijke ambitie in algemeenheden te omschrijven zoals 'betere taalvaardigheid', maar dat geeft de uitwerking van de samenwerking onvoldoende richting. Kortom: een investering in dit gesprek zorgt uiteindelijk voor een beter resultaat.

- **Welke belangen spelen er?**

- Durf open en eerlijk te zijn en te benoemen wat je daadwerkelijk bezig houdt. Durf verder te gaan dan het benoemen van de missie van de organisatie, maar leg op tafel wat er echt speelt, bijvoorbeeld het voortbestaan van je organisatie. Als dat duidelijk wordt, kun je elkaar pas écht helpen. Bovendien hebben we gemerkt dat deze openlijke kwetsbaarheid helpt in het werken aan onderling vertrouwen.

- **Wat kom je halen en wat kom je brengen?**

- Als volwaardig deelnemer van een samenwerkingsverband kom je iets halen én iets brengen. Maak dit expliciet. Zo kan een jeugdzorgorganisatie zijn kennis van jongeren 'inbrengen' en de expertise van de bibliotheek op het gebied van taalvaardigheid 'meenemen'. Gezamenlijk zorgt dit voor een betere ondersteuning van jongeren. Door hierover met elkaar het gesprek te voeren ontstaat duidelijkheid over ieders taak in de samenwerking.

Een jongerenwerker kent Frits (8 jaar) en zijn gezin. Frits is druk en kan zich niet lang concentreren. Moeder vindt hem daardoor lastig. De jongerenwerker denkt: "Het boek 'Stoute Hendrik' is echt iets voor hem!" Ze neemt Frits mee naar de bibliotheek en leest hem voor uit het boek. Frits komt niet meer bij van het lachen omdat hij zichzelf herkent. Een week later komt de jongerenwerker moeder tegen die vraagt: "Waar kan ik dat boek lenen? Frits heeft het nergens anders meer over".

Inmiddels zijn Frits en zijn moeder lid van de bibliotheek en helpt SCHUNCK hen in het kiezen van nog meer leuke boeken.

SOMS SPEELT ER MEER/ NETWERKZORG OF -ONDERSTEUNING

In een gezin waar taal een uitdaging is, speelt vaak nog meer. Problemen komen meestal niet alleen. Er zijn dan bijvoorbeeld ook uitdagingen op financieel gebied, op het gebied van werk, opvoeding en/of opgroeien. Die problemen staan niet op zichzelf, maar hangen met elkaar samen en versterken elkaar.

In ons contact met gezinnen kunnen meerdere hulpvragen geuit worden die niet allemaal over taal gaan. De SCHUNCK professional (en/of vrijwilliger) kan en moet die niet allemaal zelf oppakken; het is niet zijn of haar expertise. Het is wél belangrijk dat het gezin zich gehoord voelt. En dat de professional het gezin kan helpen om in contact te komen met een juiste andere professional. De SCHUNCK professional moet dan een goed beeld hebben van partijen die zij kunnen benaderen. Voor het gezin kan het prettig zijn wanneer beide professionals ook onderling bespreken hoe zij met het gezin aan het werk zijn, zodat ondersteuning op elkaar afgestemd kan worden. Dit noemen we ook wel ‘netwerkszorg’ of ‘netwerkondersteuning’. Uit onderzoek⁹ blijkt dat netwerkszorg de doelmatigheid van zorg en ondersteuning vergroot en waarde creëert voor zowel cliënten als professionals.

Dat gaat niet vanzelf. Professionals kunnen andere achtergronden hebben, waardoor ze de expertise van de ander niet direct goed begrijpen of op waarde kunnen schatten. Ze spreken soms een andere taal en moeten elkaar leren kennen. Soms maken professionals zich zorgen: heeft die ander wel voldoende expertise om te zien dat er méér aan de hand is? Ook de professionele samenwerking moet groeien, vraagt om nauwe afstemming en over en weer leren van elkaar. Lees hierover meer in de ► ‘visie op samenwerken’ van Common Eye.

⁹ Tiemessen, M. (2019). Netwerkszorg, een wereld te winnen. Plan van aanpak om te komen tot doelmatige netwerkszorg. ZonMw

Als bibliotheek kunnen we het niet alleen.

In contact met gezinnen zien we

soms problematiek die een andere expertise vereist.

Dan is het belangrijk om te kunnen doorverwijzen.

En andersom kunnen netwerkpartners gezinnen

naar ons verwijzen wanneer ze een vraag zien

op het gebied van taal.

VISIE OP SAMENWERKEN

Om een samenwerking zo goed mogelijk op te starten, is het belangrijk om met betrokken partijen stil te staan bij hoe je dit wil vormgeven. Het model van Common Eye¹⁰ bevat vijf condities die helpen om de belangrijke onderwerpen met elkaar te bespreken:

GEDEELDE AMBITIE /

Partijen gaan pas samenwerken wanneer zij geloven dat de samenwerking betekenisvol is en ook echt meerwaarde oplevert voor de eigen organisatie. In de gedeelde ambitie van het samenwerkingsverband moeten alle partijen zich herkennen. Het goede gesprek hierover met elkaar voeren is van wezenlijk belang.

RECHT DOEN AAN BELANGEN /

Er zijn drie soorten belangen: individuele belangen - organisatiebelangen - collectieve belangen. Iedereen heeft belangen, het gaat erom recht te doen aan die belangen. Als dat niet gebeurt,

gaan partijen dwarsliggen, haken ze af of gaan ze elkaar tegenwerken. Het is de kunst om met respect voor elkaars belangen te komen tot oplossingen die in ieders belang zijn.

PERSOONLIJK SAMENWERKEN /

Samenwerken is een samenspel van mensen die al dan niet iets willen. Persoonlijke verhoudingen en relaties spelen altijd een rol en zijn net zo belangrijk als inhoudelijke argumenten. Het is mensenwerk en daarbij is altijd sprake van sociaalpsychologische processen en groepsdynamiek. Samenwerking overstijgt het individuele, maar tegelijkertijd neemt iedereen in een samenwerking zichzelf mee.

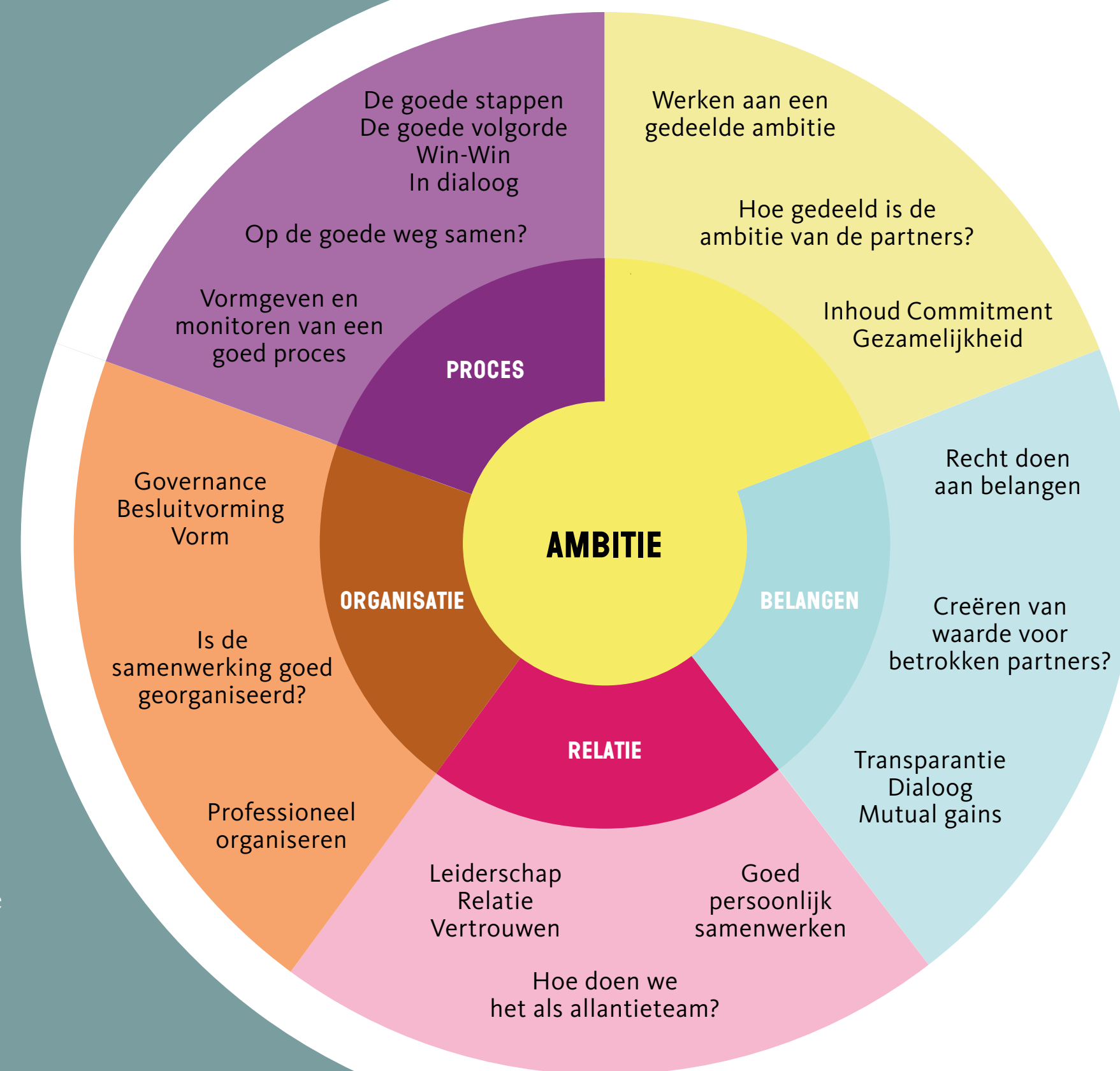
PROFESSIONEEL ORGANISEREN /

Ieder samenwerkingsverband moet je goed en professioneel organiseren. Daarvoor zijn voorbeelden, archetypen, overwegingen en oplossingen beschikbaar. Een passende organisatievorm sluit

één-op-één aan op de gedeelde ambitie. De vorm kan variëren van een volledig geïntegreerd model tot en met lossere vormen van samenwerking; het is aan de partners om daarin – in overleg met hun omgeving – passende keuzes te maken. In veel gevallen hanteren we het ontwerpprincipe zo ‘licht’ mogelijk te organiseren als mogelijk is, zodat maximale flexibiliteit geborgd wordt.

BETEKENISGEVEND PROCES /

Een belangrijke vraag waar je altijd mee te maken hebt in samenwerkingsverbanden is: hoe pak je het aan? Een betekenis gevend proces geeft antwoord op de volgende vragen: hoe kunnen we de goede dingen op het goede moment doen? Hoe komen we op een goede manier in gesprek en tot overeenstemming? Welke rol heeft een ieder daarbij en wie heeft de procesregie?

06. TOT SLOT/

We kijken terug op een succesvolle pilot met veel leerervaringen voor ons als bibliotheek. De contouren van de werkwijze gezinsgericht werken staan solide en de eerste resultaten bieden ons vertrouwen én geloof in de toekomst van deze manier van werken. Als bibliotheek bieden we inmiddels preventief en curatief ondersteuning op het gebied van taalvaardigheid. We richten ons hierbij zowel op het individu, als op het gezin. Daarmee bieden we meer en meer gezinnen het juiste maatwerk en ondersteuning. Zo leveren we een relevante bijdrage aan het doorbreken van de generatiecyclus van laagtaalvaardigheid. Want taal is cruciaal!

We voelen ons steeds steviger staan in onze centrale positie binnen het ketennetwerk rondom taalvaardigheid en weten ook steeds beter af te kaderen waar de verantwoordelijkheden en kwaliteiten van alle partners in dit netwerk liggen. We nemen een voortrekkersrol in het verstevigen van het lokale netwerk aan ketenpartners en zijn dé aangewezen partij om deze rol te vervullen vanwege de aanwezige inhoudelijke kennis en het brede aanbod aan materialen. We zijn alle collega's van SCHUNCK én de netwerkpartners die tot nu

toe mee met ons 'op reis' gingen in het ontwikkelen van deze aanpak dankbaar. Alleen samen lukt het steeds weer antwoorden te vinden op alle vragen die we tegenkomen in het complexe werk met laagtaalvaardige gezinnen.

Naar de toekomst toe

Wanneer je werkt aan een generatie-doorbrekende doelstelling spreekt het voor zich dat we een traject van lange adem aan zijn gegaan. Voor het bereiken van onze missie 'Alle gezinnen in Heerlen bewustmaken van 'De kracht van Taal' is het van belang om actief te blijven investeren in het netwerk. Daaruit vormen zich telkens nieuwe allianties en samenwerkingen die bijdragen aan de invulling van deze missie. Daarbij is dit netwerk dé sleutel in het bereiken van de gezinnen en het plaatsen van de juiste hulpvraag bij de juiste ondersteuner.

Overtuigd van het belang en de effectiviteit van het gezinsgericht werken, streven wij naar het langdurig continueren van dit proces. Wij blijven ons inzetten voor de gezinnen die ons nu zo dankbaar zijn gebleken voor onze steun en hulp. Want daar doen we het immers voor!

Wil je meer weten over de aanpak gezinsgericht werken? Neem dan contact op met SCHUNCK Bibliotheek via bibliotheek@schunck.nl of [045 577 22 25](tel:0455772225) of kijk op [schunck.nl](https://www.schunck.nl)

COLOFON

Dit is een uitgave van Stichting SCHUNCK.

Dit document werd samengesteld door bureau Common Eye en SCHUNCK, met bijzondere inbreng van Peuteropvang Heerlen en JENS preventieve en ambulante jeugdhulp.

Tekst, interviews en redactie:

Ilse de Bruijn, Manon de Caluwé, Yvette Harmes, Sandra Uijlenbroek, Miriam Jennekens, Prisca Niël, Gitte Thijssen, Eefje Pieters.

Visueel:

Fotografie: Anne Jannes / Illustraties: Astrid Petit, Ilse Houben, André Weenink / Enkele illustraties werden ontwikkeld in samenwerking met de VO Raad / Opmaak: Rogier Stoel.

Stuurgroep gezinsgericht werken:

Yvette Harmes, Sandra Uijlenbroek, Miriam Jennekens, Alexandra Voncken.

Projectteam gezinsgericht werken:

Yvette Harmes, Ilhame Sahli, Miriam Jennekens, Linda Wings, Ramona Waber, Veerle Dremmen, Andrea Seelen, Hetty van der Velden, Janice van Houtem.

Het project gezinsgericht werken wordt mede mogelijk gemaakt door:

Gemeente Heerlen, Provincie Limburg en KB Nationale Bibliotheek.

Gemeente **Heerlen**

provincie limburg

KB } nationale
bibliotheek